UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Hana HRUBÁ

MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A JEJÍ REALIZACE V MŠ

Olomouc 2019

Vedoucí práce: Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně za pomoci citované literatury a použitých zdrojů pod vedením Mgr. Aleny Vavrdové, Ph.D.

V Olomouci, červen 2019 …….

Hana Hrubá

Poděkování

Děkuji Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a za čas, který mi věnovala při vedení bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD **5**
TEORETICKÁ ČÁST **6**
1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE A JEJÍ REALIZACE **6**
1.1 Vymezení základních pojmů 6
1.2 Cizinci v České republice 12
2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA **14**
2.1 Projekty a programy podporující multikulturní výchovu 17
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE **20**
PRAKTICKÁ ČÁST **21**
4 NÁMĚTY PRO MULTIKULTURNÍ VÝCHOVU V MŠ **21**
ZÁVĚR **45**
SEZNAM LITERATURY **46**
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ **49**
SEZNAM PŘÍLOH **50**
PŘÍLOHY

ÚVOD

Na celém světě dochází k ovlivňování kultur, k určité integraci. Tento proces nelze zastavit, my se jen musíme snažit o pozitivní přístup, aby vznikla fungující multikulturní společnost. Multikulturní výchova musí začínat již v mateřské škole, protože děti v tomto období ještě nemají žádné předsudky, a když jim ukážeme, že např. Vietnamec, Ukrajinec atd. není náš nepřítel, ale kamarád, který má jen např. jinou barvu kůže, kulturu, mateřský jazyk, budou tyto jedince pozitivně přijímat i v dospělosti a dále pak je přijmou i jejich děti. Z tohoto důvodu je multikulturní výchova důležitá.

Na základě mého názoru na výše popsanou situaci, jsem se rozhodla na toto téma vypracovat bakalářskou práci. Bohužel v mateřských školách k multikulturní výchově nejsou učitelům dostupné dostačující materiály, metodiky, kreativní nápady apod.

Proto v praktické části uvádím několik nápadů a inspirací pro všechny pedagogy.

Příprava pedagoga na multikulturní výchovu má velký význam, ale přináší s sebou i velká rizika, protože „špatné“ působení na dítě může vyvolat zvrácené a špatné smýšlení o cizincích.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE A JEJÍ REALIZACE

1.1 Vymezení základních pojmů

Multikultura

MULTI = více, mnoho a KULTURA = mimo jiné můžeme říct, že kultura je souhrn vzorců chování v konkrétní sociální skupině bez ohledu na její velikost a trvání. Je to také souhrn symbolických systémů a obsahů v dané společnosti (náboženství, umění, věda) v protikladu k její materiální výbavě (Jandourek, 2001).

Multikultura je tedy kultura vzniklá propojením kultur různých etnik, společenství různých tradic a náboženského vyznání.

Kultura je naučená a nikoli vrozená. Tento fakt má dalekosáhlé důsledky pro oblast našeho zájmu. Kultuře se jedinci učí v rámci procesu socializace a to znamená, že kulturu v žádném případě nemůžeme asociovat s rasou nebo etnickou skupinou. Kulturu si dítě osvojuje pomocí procesu socializace ve společnosti, v níž vyrůstá.

Kultura vzniká jako reakce člověka na prostředí, v němž žije. Z tohoto pohledu je důležité započítat do vlivů, které vytvářejí kulturu, také přírodní podmínky. Kultura je v tomto pojetí určitým způsobem adaptací na vnější podmínky a poskytuje orientaci v tom, jaké strategie jsou pro přežití nejvhodnější. Někdy to může být precizní strukturování času a jindy zase neschopnost trpělivě čekat na kořist nebo úrodu.

Kultura je dynamická. Právě díky tomu, že kultura je sdílenou nejefektivnější reakcí na vnější podmínky, má tendenci permanentně se měnit. Změna může nastat pozvolna, ale také rychle. Změna může narážet i na určitou rezistenci, na obavu z této změny (Moree, 2015, s. 46–48).

Multikulturní společnost

Šišková (2008, s. 41) uvádí multikulturalismus ve více pohledech. Můžeme ho chápat jako vědní disciplínu, nebo jako téma, ze kterého se odvíjí pedagogické či politické cíle a přístupy ke světu a k těm druhým. Pojem multikulturní výchova se začal ve světě více rozvíjet od druhé poloviny 20. století. Byla to reakce na existenci multikulturní společnosti.

Termín multikulturní zahrnuje dvě a více kultur náležících vedle sebe, ale neřeší jejich vzájemné vztahy oproti termínu interkulturní (lat. inter – mezi), který zahrnuje vzájemné interakce a vztahy odlišných sociokulturních skupin. Multikulturní výchova umožňuje žákům získat informace o jiných národnostních menšinách a jejich zvyklostech, tradicích i hodnotách, ale také je učí lépe uvědomovat si svojí vlastní kulturní identitu (Švingalová 2007, s. 25–29).

Průcha (2015 s. 171) klasifikuje multikulturní výchovu do dvou směrů. První pojetí vysvětluje jako edukační proces, jehož prostřednictvím si má žák budovat pozitivní vztah k žákům pocházejícím z jiné kultury. Druhý pohled se opírá o konkrétní vzdělávací program, který se zabývá edukačním prostředím vzdělávacím obsahem, jenž je modifikován dle specifických zvláštností konkrétní kultury či etnicity (Průcha, 2015, s. 170).

V MŠ a ostatních školských institucích jde především o to, aby děti či žáci byli připraveni na soužití v kulturně heterogenní společnosti.

Znaky fungující multikulturní společnosti jsou:

- existence dvou nebo více skupin obyvatel obývající společný geografický prostor, které se hlásí ke své etnicko-kulturní odlišnosti,
- kulturně politická participace všech etnicko-kulturních skupin v rámci společenského života,
- tolerance a respekt ke kulturním odlišnostem ostatních skupin,
- dodržování zákonů země, ve které členové odlišných etnicko-kulturních skupin žijí,
- transparentní odmítání projevů netolerance, xenofobie a rasismu,
- nekonfliktní a obohacující komunikace mezi odlišnými etnicko-kulturními skupinami,
- existence vzdělávacího systému, který podporuje snášenlivost a kooperaci mezi odlišnými skupinami.

Multikulturní společnost bychom dokázali definovat i bez těchto atributů. Nejednalo by se však o multikulturní společnost fungující.

Multikulturalismus

Definici multikulturalismu najdeme v publikaci Interkulturní vzdělávání (Buryánek a kol., 2002). Multikulturalismus je:

1. Stav společnosti, ve které vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot. V tomto pojetí je pojmu multikulturalismus užíváno neutrálně, koexistence různých skupin neznamená automaticky přítomnost tolerance a respektu ve vzájemných vztazích.

2. Proces, při kterém dochází k výměně kulturních statků, k vzájemnému ovlivňování kulturních systémů a případně k vytváření systémů nových.
3. Vědecká teorie, která se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti. Multikulturalismus zkoumá a srovnává odlišné náhledy na svět, různá pojetí skutečnosti, rozmanité vzorce chování, komunikační kódy, zabývá se kulturními rozdíly jako výsledkem specifické adaptace společností na různá prostředí.
4. Společenský cíl, multikulturalismus v tomto pojetí znamená vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití má být založeno na principech rovnosti, tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce (Buryánek a kol., 2002, s. 11–12).

Multikulturalismus je myšlenkový a politický směr, který zastává stanovisko, že v jednom demokratickém státě mohou společně žít nejen jednotlivci, ale i skupiny s různou kulturou, a zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost a stát.

Identita

Pojem identity je používán ve dvou základních významech, jako identita osobní a skupinová:

a) identita osobní vyplývá z vlastního sebepojetí a toho, jak nás vnímá naše okolí. Identita jedince se utváří v průběhu života na základě toho, jak se identifikujeme s různými kategoriemi, společenskými skupinami. Aby se určitá životní role stala součástí naší identity, musíme si ji internalizovat, přijmout za svou a přisoudit ji osobitý význam. V průběhu času se identita jedince neustále vyvíjí, utváří se na základě různých společenských rolí vyplývajících ze životních situací, v nichž se daný jedinec nachází. Identita jedince je tedy také situační. Ovlivňuje ji to, v jakém prostředí se pohybujeme, s kým jsme konfrontováni.
b) identita skupinová – je souborem znaků, hodnot nebo podmínek vytvářejících sounáležitost s nějakou skupinou lidí. Ve společnosti dochází k spontánnímu utváření (konstruování) skupin. Příslušnost k jedné skupině je vždy utvářena komplexem vztahů k dalším skupinám. Identita skupinová je většinou více symbolického charakteru, než identita osobní. Přesto je téměř vždy pocit totožnosti spojen s konkrétními znaky, které mohou být velmi různého charakteru (např. jazyk, konkrétní hodnota). Těmito znaky se společnost odlišuje a vymezuje proti členům skupin odlišných.

Jednotlivci se mohou více či méně ztotožňovat s pojetím skupinové identity. Identita připsaná druhými – na základě určitých znaků či kritérií členství – může být v rozporu s identitou pociťovanou. Sociální skupiny vznikají na různých principech (generačním, profesním, náboženském, apod.). Jedinec je vždy příslušníkem několika skupin. Jeho skupinová identita je vícečetná, v čase proměnná a situačně podmíněná. V různých situacích získává příslušnost jedince ke skupině různé důležitosti. Specifickým příkladem skupinové identity je identita etnická (národní). Etnická identita je často vnímána jako jediné vymezení skupinové identity, ale realita života je mnohem složitější a pestřejší. Na základě takto vnímané skupinové identity pak mohou vznikat velmi silné předsudky. Takto pojatá skupinová identita je pak častým důvodem válečných konfliktů na celém světě (Vzdělávací program Varianty, společnost Člověk v tísni nedatováno a).

Národ

V dějinách se můžeme setkat s dvojím chápáním národa.

Naturalistické pojetí považuje národy za biologicky dané, rasově jednotné komunity nucené bojovat o své přežití s ostatními – nepřátelskými národy (vyhroceným plodem tohoto směru se stala např. nacistická ideologie).

Ve voluntaristickém pojetí jsou za pojivo národa považovány jazyk a sdílené tradice, ale též legitimní politické aspirace na sebeurčení a samosprávu. Při formování moderních idejí národa lze potom vymezit dva základní typy. Zatímco v Evropě vznikaly na základě již existujícího vědomí sounáležitosti na základě společné kultury a dějin, v Americe a Africe šlo naopak o vytváření národů z různorodého etnického (národnostního) materiálu.

Ve vymezení jednotlivých národů můžeme rozlišovat tři různé dimenze: na kulturní úrovni je to společný jazyk či náboženství (zejména na Blízkém východě, ale i např. na Balkáně) nebo dějinná zkušenost (např. v Latinské Americe či Africe), politické (stát, federace nebo autonomní oblast) a na úrovni psychologické jde o subjektivní vědomí sounáležitosti a příslušnosti k danému národu, což je v podstatě rozhodujícím kritériem.

Národ bychom tedy mohli definovat jako historicky podmíněný lidský výtvor, jako politický projekt reagující na prudké sociokulturní změny (industrializaci a modernizaci), jako specifický sociopolitický útvar, jako kolektivní identitu založenou na společném vědomí charakteristické sounáležitosti (vědomí „my“), jenž vyplývá ze společných dějin (často i území) a kultury – zejména jazyka a také vůle po zachování této skupiny ve formě státu (Vzdělávací program Varianty, společnost Člověk v tísni nedatováno b).

Symboly

Jsou to předměty, které používáme a které zároveň nesou nějaký význam, jsou pro nás něčím důležité. Ozdoby na vánoční stromeček, hrneček, z kterého ráno pijeme, ručně upletený věnec na Dušičky nebo pearcing – to vše jsou symboly, kterými se obklopujeme a které rámují náš život. Celé subkultury ve společnosti jsou od sebe rozeznatelné na základě oblečení a zdobení, jakýchsi vnějších znaků, které říkají, kam patříme (Moree, 2015, s. 52).

Rituály

Jsou to ty aktivity, bez kterých „by to nebylo ono"; může to být ranní káva s novinami, společná večeře s celou rodinou nebo ranní sprcha. Rituály jsou v životě velmi důležité, protože díky jejich přítomnosti můžeme zakoušet, že náš svět je v pořádku, je takový, jaký má být. Vyrušení z těchto rituálů může pak znamenat zvýšenou námahu: tedy něco je jinak a musím vynaložit větší úsilí. Takovým běžným vybočením z rituálu je odjezd na dovolenou, kde je všechno jinak, a určitá úleva po návratu do starých kolejí. Při změně životní situace (přestěhování do jiné země či města, narození dítěte apod.) se dotyčný většinou na novou situaci adaptuje právě i vytvořením nových rituálů. V okamžiku, kdy se tyto rituály ustálí, dostavuje se i pocit určité normality. Rituály jsou extrémně důležité pro proces socializace. Malé děti je potřebují, díky nim dostávají informaci o tom, že jejich svět je takový, jaký má být, vše je v pořádku. Právě na symbolech a rituálech však můžeme snadno sledovat také to, jak vznikají a fungují kulturní rozdíly (Moree, 2015, s. 52).

Odlišnost

Synonymem je slovo cizost, které se již v dnešní době moc nepoužívá, ale i přesto lidi jiné národnosti označujeme pojmem cizinci. Přestože má dítě či žák kulturní, etnickou nebo jazykovou odlišnost, škola by ho měla přijmout bez jakéhokoliv odsuzování či posuzování vzhledem k cizosti (Hájková, Strnadová, 2010, s. 44).

Postoje

Dle Hayesové (2013, s. 96) se vytvářejí v průběhu socializace jedince. Jsou tedy naučené. Postoje vysvětluje jako pozitivní či negativní reakci na daný objekt. Postoj obsahuje hodnotící složku. Na základě toho v nás tyto postoje vyvolají pocity, které se vážou k určité záležitosti.

Národnostní menšiny

Vymezení pojmu národnostní menšina a příslušník národnostní menšiny stanoví zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 2 zní:

1. Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.
2. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

Xenofobie

Pod pojmem xenofobie si lze představit strach z čehokoliv neznámého. Slovo pochází z řečtiny. Většinou se používá pro označení obavy z cizinců a také z jejich kultury nebo tradic. Jedná se o předsudek, jenž vytváří dopředu negativní názor bez znalosti souvislostí. Pojem xenofobie bývá často zaměňován s pojmem rasismus.

Diskriminace

Je méně příznivé zacházení s jednotlivcem nebo skupinou osob z důvodu jeho rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.

Právo na zachování lidské důstojnosti a ochrana před diskriminací patří mezi přirozená práva vlastní každé lidské bytosti bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (Ombudsman, veřejný ochránce práv, nedatováno).

Rasismus

Průcha (2011, s. 37–40) definuje rasismus jako souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností, přetváří se v nepřátelské aktivity vzhledem k příslušníkům jiné rasy, což se projevuje v diskriminaci a v agresivním chování či násilí. Může se jednat o aktivity verbální či fyzické. O rasismu můžeme mluvit pouze

tehdy, když dochází k přímému ohrožování jedné rasové skupiny ze strany jiné rasové skupiny. Příslušníci jiné rasy mají nárok se ucházet o pracovní pozice či vzdělání. Pokud tomu tak není a jsou zde rasistické postoje vůči osobě jiné národnosti, jedná se o tzv. rasovou diskriminaci, kdy jsou příslušníci dané skupiny znevýhodňováni ve srovnání s příslušníky většinové skupiny populace.

Stereotypy, předsudky

Všichni máme tendenci kategorizovat okolní svět. Stereotypy nejsou ničím jiným než určitou formou kategorizace, která může mít pozitivní a negativní charakter. Stereotypy zahrnují zpravidla jak informace, tak i očekávání od určitých skupin (Samovar a kol., 2013). Stejně jako kultura jsou i stereotypy naučené, zpravidla se je děti naučí od dospělých a často se tak děje mimoděk. Když si dospělí povzdechnou, že nám cizinci berou práci, mají pak větší tendenci vzít to jako bernou minci a následně si podle tohoto pojetí organizují další informace. Masmédia mají v tomto směru samozřejmě také velký vliv (Samovar a kol., 2013).

Předsudky jsou o krok dál. Zatímco díky stereotypům si organizujeme a uspořádáváme svět, předsudky jsou již „*hluboce zakořeněné negativními pocity asociované s určitou skupinou*“ (Samovar a kol., 2013, s. 225).

Podle Samovara a kol. (2013) mají předsudky několik důležitých funkcí v životech lidí, obecně řečeno jim pomáhají udržet si určitý pocit nadřazenosti a síly.

1.2 Cizinci v České republice

Česká republika se po roce 1989 stala poměrně otevřenou, stabilní ekonomickou a politickou zemí, a proto je přitažlivá pro obyvatele z cizích zemí. Zatímco dříve byla pouze zemí tranzitní, zastávkou na cestě do jiné země, dnes je již pro mnoho migrantů zemí cílovou. Lidé jiných národností do Čech přicházejí z různých důvodů. Opouštějí svou zemi a hledají u nás to, co ve své vlasti nenalézají. Pro některé je to práce, pro jiné náboženská svoboda nebo svoboda projevu. Někteří přicházejí a žádají o azyl, jiní se snaží finančně zajistit své rodiny. Do České republiky nepřicházejí pouze dospělí lidé. Se svými rodiči sem přicházejí děti. Tyto děti ve věku školní docházky pobývají na našem území legálně, mají povinnost docházet do škol a dále se vzdělávat. Děti z jiných zemí přicházejí do českých škol s rozdílnou znalostí vyučovacího jazyka. Mnohdy ho neznají vůbec. Přesto jsou zařazeny do běžných tříd (Cílková, Borešová, 2007, s. 11).

Tabulka 1: Informativní počet cizinců s realizovaným pobytem v krajích k 1. 1. 2019

Kraj	Cizinci celkem	Přechodný pobyt	Trvalý pobyt
Praha	198 041	97 209	100 832
Jihočeský kraj	20 328	9 586	10 742
Jihomoravský kraj	47 874	23 603	24 271
Karlovarský	20 322	7 229	13 093
Kraj Vysočina	10 222	4 817	5 405
Královéhradecký kraj	15 807	7 001	8 806
Liberecký kraj	20 996	8 728	12 268
Moravskoslezský kraj	26 867	12 776	14 091
Olomoucký kraj	11 991	5 230	6 761
Pardubický kraj	16 481	9 540	6 941
Plzeňský kraj	34 144	16 998	17 146
Středočeský kraj	74 393	31 543	42 850
Ústecký kraj	36 730	17 364	19 366
Zlínský kraj	10 123	4 784	5 339
Celkový součet	545 274	257 106	288 168

Zdroj: Informativní počty obyvatel v obcích. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. MVČR, ©2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d

2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Multikulturní výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání není přesně vymezena, ale je okrajově včleněna do každé vzdělávací oblasti a je také přirozeně začleněna do každodenní práce pedagoga mateřské školy.

Protože každý autor na toto téma nahlíží dle svých znalostí, zkušeností a ze svého pohledu, existuje mnoho definic multikulturní výchovy, a dokonce pro multikulturní výchovu existuje i mnoho synonym jako je interkulturní výchova, interetnická výchova a multietnická výchova.

Multikulturní výchova (MKV):

- „*Multikulturní výchova je příprava na sociální, politickou a ekonomickou realitu, kterou žáci prožívají v kulturně odlišných stycích s lidmi*“ (Encyklopedia of Educational Research, 1982 in Buryánek a kol., 2002).
- „*Multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod*.“(Průcha, 1995, s. 123).
- „*Interkulturní výchova a vzdělávání přispívají k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturní společnosti – jak např. odmítání menšinové skupiny (rasismus, xenofobie), asimilace, akulturace, ztráta kulturních hodnot, ztráta individuální identity, opovrhování vlastní kulturou, násilná integrace a adaptace. Interkulturní vzdělávání vede studenty k respektování neustále rostoucí kulturní rozmanitosti a otevírá cestu různým způsobům života, myšlení a chápání světa*“ (Buryánek a kol., 2002, s. 13).

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen „vzdělávání“) uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

„§ 2 odst. 1 písmene a), b), c), zákona 561/2004 Sb. ve znění 82/2015 uvádí několik důležitých zásad vzdělávání, mezi které také patří:

a) *rovný přístup každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana,*
b) *zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,*
c) *vzájemná úcta, respekt, názorová snášenlivost, solidarita a důstojnost všech účastníků vzdělávání,*

§ 2 odst. 2 písmene e), f) zákona 561/2004 Sb. řadí do obecných cílů vzdělávání:

d) *utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,*
e) *poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku*.“

Cílem předškolního vzdělávání je:

Dle § 33 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, podpora rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku, podílení se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Dle školského zákona se s účinností od 1. 9. 2016 předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však pro děti od 2 let. Tato věta se s účinností od 1. 9. 2020 mění takto: Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku od 2 do zpravidla 6 let. Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou.

Od školního roku 2007/2008 jsou všechny školy na území ČR povinny vyučovat podle nového Rámcově vzdělávacího programu (RVP). Jedním z průřezových témat tohoto programu je multikulturní výchova. Cílem tohoto tématu je osvěta, která má přecházet xenofobii (strachu z cizího) a rasismu. Dále má naučit děti přijímat své „spolužáky“ takové,

jací jsou, a nevidět problémy v odlišnosti. Většinu škol v ČR navštěvují děti cizinců. Blízký kontakt přirozeně umožňuje učitelům i dětem pochopit, že mají podobné problémy, potřeby a touhy jako děti české. Mít ve třídě dítě jiného národa pak může být velkou výhodou. Děti z multikulturních tříd mívají menší tendenci k rasistickým a xenofobním názorům. Žák z jiné země se stává kamarádem a je úplně jedno, odkud pochází, jaké udržuje tradice nebo jakou má barvu pleti. Může vyprávět o své zemi, vysvětlit zvyky, které Češi nechápou, a seznámit spolužáky s tradicemi svého národa (Cílková, Borešová, 2007, s. 12).

Vzdělávací obsah RVP PV je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazvány:

1. Dítě a jeho tělo,
2. Dítě a jeho psychika,
3. Dítě a ten druhý,
4. Dítě a společnost,
5. Dítě a svět.

Jsou jednotlivě zpracovány tak, aby byly pro učitele srozumitelné, a aby s obsahem mohl dále pracovat. Každá oblast obsahuje propojené kategorie dílčích cílů (záměrů), vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (předpokládané výsledky) (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019, s. 14).

Jak již bylo zmíněno, prvky multikulturní výchovy najdeme v každé vzdělávací oblasti, např. v oblasti: **Dítě a společnost.**

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.

Dílčí vzdělávací cíle *(co učitel u dítěte podporuje)*

- seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije,
- vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností,
- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat.

Vzdělávací nabídka *(co učitel dítěti nabízí)*

- uvádějící dítě do světa lidí, jejich občanského života a práce (využívání praktických ukázek z okolí dítěte, tematické hry seznamující dítě s různými druhy zaměstnání, řemesel a povolání, s různými pracovními činnostmi a pracovními předměty, praktická manipulace s některými pomůckami a nástroji, provádění jednoduchých pracovních úkonů a činností apod.),
- aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur (výtvarné, hudební a dramatické činnosti, sportovní aktivity, zábavy, účast dětí na kulturních akcích, návštěvy výstav, divadelních a filmových představení, využívání příležitostí seznamujících dítě přirozeným způsobem s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí apod.).

2.1 Projekty a programy podporující multikulturní výchovu

Mezinárodní projekt KINDINMI

Projekt KINDINMI je společný a srovnávací výzkumný projekt zaměřený na lokální, regionální, národní a evropské strategie a osvědčené postupy týkající se začleňování mladých migrantů ve věku od 6 měsíců do 7 let do mateřské školy. Předškolní výchova má být prostředkem k podpoře jejich lepších příležitostí, pro sociální orientaci rodiny a začlenění do hostitelské země. Aby bylo dosaženo tohoto cíle, je nezbytné zlepšit počáteční a školní vzdělávání pedagogů v rámci předškolního vzdělávání, ve kterém jsou všichni partneři (týmy) z Rakouska, České republiky, Skotska a Švédska zapojeni na různých úrovních (Kindinmi, 2017).

Vzdělávací organizace ARPOK

Vzdělávací organizace, která se od roku 2004 věnuje globálnímu rozvojovému vzdělávání a výuce o aktuálních tématech dnešního světa (např. odpovědná spotřeba, stereotypy a předsudky, migrace, chudoba, klimatické změny). Nabízí širokou škálu výukových programů pro žáky, které jsou realizovány přímo ve škole. Nabízí semináře pro pedagogy mateřských, základních a středních škol, které probíhají interaktivní formou, a nabízí tak možnost vyzkoušet si v praxi aktivity, které je posléze možné využít přímo ve výuce. Pořádají konferenci globálního rozvojového vzdělávání, která je určena pedagogům, ředitelům škol, studentům pedagogiky a lektorům neformálního vzdělávání

se zájem o globální témata. Nabízí prověřené metodické materiály k problematice globálního rozvojového vzdělávání, které pedagogům šetří čas.

Vizí vzdělávací organizace je podílet se na udržitelném rozvoji světa a na vytváření společnosti, která je **Aktivní**, **Respektující** a **Otevřená**, vnímá **Propojenost** a **Komplexnost** světa a přijímá svůj díl odpovědnosti – **A** (Aktivita) **R** (Respekt) **P** (Propojenost) **O** (Otevřenost) **K** (Komplexnost) (ARPOK, nedatováno).

Národní institut pro další vzdělávání NIDV

Národní institut pro další vzdělávání nabízí vzdělávací programy, které se zaměřují zejména na zvyšování kompetencí pedagogů pro práci s dětmi/žáky cizinci. Kromě školících akcí se nově akcentuje přímá metodická, informační a organizační pomoc školám. Ve spolupráci s externími spolupracovníky se organizace podílí na metodickém a organizačním řešení konkrétních případů dětí/žáků cizinců ve školách. Veškerá činnost a realizované aktivity NIDV v dané oblasti jsou v rámci MŠMT pod gescí odboru vzdělávací soustavy.

Pedagogickým pracovníkům, kteří vzdělávají děti a žáky-cizince, je poskytována informační, metodická a vzdělávací podpora prostřednictvím Krajských center podpory při krajských pracovištích Národního institutu pro další vzdělávání (NIDV). V České republice působí celkem 13 kontaktních center, která nabízejí:

- **konzultace** pro jednotlivé školy telefonicky, osobně, písemně, včetně konzultace přímo ve škole;
- **sdílení příkladů dobré inspirativní praxe**; krajští koordinátoři pomáhají školám navázat spolupráci škol a školských zařízení s odborníky a partnery veřejné správy i neziskového sektoru;
- **vzdělávací programy** v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků k oblasti dětí a žáků cizinců;
- **diskusní setkání** v jednotlivých krajích s odborníky na problematiku vzdělávání dětí a žáků cizinců;
- **podpůrné metodické a informační materiály** pro pedagogické pracovníky k oblasti dětí a žáků cizinců;
- **webový portál pro pedagogickou veřejnost cizinci.nidv.cz**, který je průběžně naplňován informacemi, odbornými materiály a články ze všech oblastí vzdělávání dětí a žáků-cizinců. Jsou zde k dispozici i metodické materiály pro další vzdělávání pedagogických pracovníků;

- „**E-poradenství**“ – internetový formulář, jehož prostřednictvím mohou školy pokládat své dotazy a žádat potřebné informace;
- **akreditovaný vzdělávací e-learningový program na podporu pedagogických pracovníků vzdělávajících děti a žáky-cizince**, v němž účastníci získají základní a současně ucelené vědomosti o problematice tohoto typu vzdělávání.

Od roku 2018 NIDV nabízí dvě nové služby, a to Adaptační koordinátory do škol a Překladatelské a tlumočnické služby pro školy. Aktivita **Adaptační koordinátoři do škol** si klade za cíl poskytnout dítěti/žáku cizinci podporu při jeho adaptaci na nové kulturní i školní prostředí a odlišné životní podmínky prostřednictvím adaptačního koordinátora. **Překladatelské a tlumočnické služby pro školy** umožňují, aby tlumočník byl k dispozici žáku cizinci a jeho rodině pro komunikaci se školou, případně též pro vypracování překladu dokumentů, která žák předkládá škole při nástupu nebo v průběhu povinné školní docházky (Národní institut pro další vzdělávání 2019).

Tabulka 2: Kontakty na krajské koordinátory NIDV

Krajské pracoviště	Krajský koordinátor	E-mailová adresa
Brno	Dostalová Šárka	dostalovas@nidv.cz
České Budějovice	Vintrová Eva	vintrova@nidv.cz
Hradec Králové	Černá Hana	cerna@nidv.cz
Jihlava	Rösslerová Jana	rosslerova@nidv.cz
Karlovy Vary	Chmelová Dana	chmelova@nidv.cz
Liberec	Lipenská Hana	lipenska@nidv.cz
Olomouc	Marinov Jakub	marinov@nidv.cz
Ostrava	Půdová Dagmar	pudova@nidv.cz
Pardubice	Effenberková Marie	effenberkova@nidv.cz
Plzeň	Sklenářová Miroslava	sklenářova@nidv.cz
Praha a Střední Čechy	Nováková Jana	novakova.jana@nidv.cz
Ústí nad Labem	Flanderková Bohdana	flanderova@nidv.cz
Zlín	Duša Zdeněk	dusa@nidv.cz

Zdroj: Kontakty. In: *Národní institut pro další vzdělávání* [online]. 2019 [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: http://cizinci.nidv.cz/kontakty/

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Na celém světě dochází k ovlivňování kultur, k určité integraci Tento proces nelze zastavit, je třeba se jen snažit o pozitivní přístup, aby vznikla fungující multikulturní společnost a k tomu, nám pomůže multikulturní výchova. Multikulturní výchova v mateřské škole představuje „mnohokulturní“ výchovu, která akceptuje kultury všech národností dětí, které jsou ve třídě. Je velice důležité začínat s multikulturní výchovou již v předškolním věku, protože děti kolem tří let nemají ještě předsudky, neuvědomují si své rozdíly. Teprve postupně si osvojují postoje, které získávají nápodobou starších dětí a dospělých. Vhodnou motivací, kladnými příklady, vytvářením přátelských a kamarádských vztahů mezi dětmi dochází k vytváření základů kladných postojů na celý život (Marxtová, 2005).

V dnešní době jsou začleňovány do českého vzdělávacího systému vedle českých dětí také příslušníci jiných národností a etnik. Rok od roku se zvyšuje podíl dětí z menšin v předškolním vzdělávání. Příprava na multikulturní výchovu pro pedagoga je obtížná. Pokud má učitelka správně vychovávat a vzdělávat smíšenou etnickou třídu, měla by si nastudovat některé zásady a postupy pro rozvoj pozitivního vztahu mezi českými dětmi a dětmi s odlišnou kulturou. Sama by měla porozumět dané kultuře, aby informace mohla nadále zpracovat a kvalitně je předat dětem v mateřské škole. V žádném případě to ale neznamená, že by se měla přestat zaměřovat na naše české hodnoty, tradice a zvyky.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 NÁMĚTY PRO MULTIKULTURNÍ VÝCHOVU V MŠ

Tyto aktivity poskytují dětem základní informace o lidech a dětech jiných národností, kteří z různých důvodů žijí s námi. Nejdříve jsem se zaměřila všeobecně na odlišnost, respekt, emoce, sounáležitost, kamarádství, dobré chování, jedinečnost člověka apod. Poté pak na jednotlivé kontinenty na Afriku, Asii, Ameriku, Austrálií a Antarktidu.

Při činnostech se děti seznamují s odlišnými skutečnostmi a prožívají je několika smysly – sluchem, zrakem i hmatem, srovnávají různé kultury a jejich estetické i duchovní hodnoty. Ráda bych, aby tyto aktivity pomohly při multikulturní výchově v MŠ, aby posloužily jako zdroj nápadů a umožnily dětem lépe poznávat a chápat jeden druhého.

Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání, které úzce souvisí s multikulturní výchovou:

- základy pro zdravé sebevědomí a sebejistotu, pro schopnost být samo sebou a zároveň se přizpůsobit životu v sociální komunitě – v kulturní a multikulturní společnosti;
- jednat v duchu základních lidských a etických hodnot – to vše na úrovni přizpůsobené věku předškolního dítěte.

V návaznosti na obecné cíle jsou prvky multikulturní výchovy obsaženy v hlavních cílech předškolní výchovy:

1. **Rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení**

Systematicky rozvíjet řeč dítěte a cvičit schopnosti a dovednosti, které umožňují a usnadňují dítěti proces jeho dalšího rozvoje a učení. Podporovat stále dokonalejší chápání okolního světa, motivovat děti k aktivnímu poznávání, povzbuzovat zájem poznávat nové a objevovat neznámé, porozumět věcem a jevům kolem sebe, přispívat k elementárnímu chápání světa kolem sebe a učit děti schopnosti přijímat odlišnosti jako normální jev v životě dítěte.

2. **Osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost**

Umožňujeme dítěti poznávat takové hodnoty jako je nedotknutelnost lidských práv, individuální svoboda, stejná hodnota a rovnost všech lidí, soucítění a solidarita s ohroženými nebo nějakým způsobem znevýhodněnými, péče o druhé a ohled na ně, v rozsahu dětských možností přispívat k předávání kulturního dědictví, jeho hodnot a tradic jednotlivých národů za přímé spolupráce rodičů dětí, rozvíjet schopnost komunikovat na verbální a nonverbální úrovni, vést děti k sociální soudržnosti různými dostupnými formami a připravovat je tím

na život v multikulturní společnosti a k tomu, aby vnímaly různost kulturních komunit jako samozřejmost a měly porozumění pro jejich rozdílné hodnoty i pro vzájemné sbližování, navazování přátelství (Marxtová, 2005).

Téma projektu: KOUZELNÉ CESTOVÁNÍ
Délka projektu: 3 týdny
Oblast, která tvoří jádro projektu: Dítě a svět
Cílová skupina: 5–7 let
Cíle projektu: Rozvoj poznatků o cizokrajných zvířatech a rostlinách, seznamování se s jinou kulturou, rozvoj citových vztahů, získávání podvědomí o cestování, procvičení jemné motoriky, hrubé motoriky, koordinace pohybu, rozvoj týmové spolupráce, početních představ, umět řešit problémy, umět vyjádřit vlastní názor, mít radost a uspokojení z činností, rozvíjet vědomosti a dovednosti

1. **den**

Na návštěvě ve světě
Pomůcky: atlas, glóbus, obrázkový materiál
Průběh:

Učitelka dětem ukáže glóbus a seznámí je s tím, že je země kulatá a že na zemi je mnoho kontinentů, které se rozdělují na velké množství států, ve kterých žijí různí lidé a zvířata. Vysvětluje, že je nás hodně a každý jsme jiný, že je náš velký svět pestrý, rozmanitý a krásný. Poté se učitelka ptá dětí, jestli už byly s rodiči někdy na dovolené, děti všem vyprávějí o svých dovolených v jiných zemích (jak tam lidé žijí, jak tam lidé vypadají, co jí, jestli jeli autem nebo letadlem, co tam viděli zajímavého např. památky, zvířata).

Učitelka se dále ptá dětí, co může být ještě stejně kulaté jako naše planeta a poté hledají kulaté tvary ve třídě.

Cvičení s míčem – zeměkoulí
Pomůcky: míče, koše
Průběh:

- vyhazování míče do výšky oběma rukama;
- házení a chytání ve dvojicích;
- chytání míče po odrazu;

- házení jednoruč, obouruč na koš;
- házení a chytání různě velkých míčů;
- koulení míče po podlaze a po těle;

Pracovní list – Dovolená u moře

Pomůcky: pracovní list, pastelky

Průběh:

Děti u stolečků vypracovávají pracovní list, paní učitelka průběžně kontroluje a pomáhá dětem dle individuálních potřeb.

Obrázek 1 Pracovní list – Dovolená u moře

2. den

Naše mateřská škola

Pomůcky: učitelkou předem připravená „školka“, štětec, barvy, fixy

Průběh cvičení:

Děti se posadí ke stolečku, kde najdou různé barvičky a štětce. Samy nebo s pomocí učitelky si natřou jednu ruku barvou a ruku otisknou na obrázek budovy školky.

Tento společný obrázek učitelka umístí na dobře viditelné místo ve třídě jako důkaz, že jsou všichni kamarádi a zároveň jako slib, že si budou pomáhat, vzájemně se respektovat a hlavně, že si nebudou ubližovat a posmívat se sobě navzájem.

Obrázek 2 Naše mateřská škola

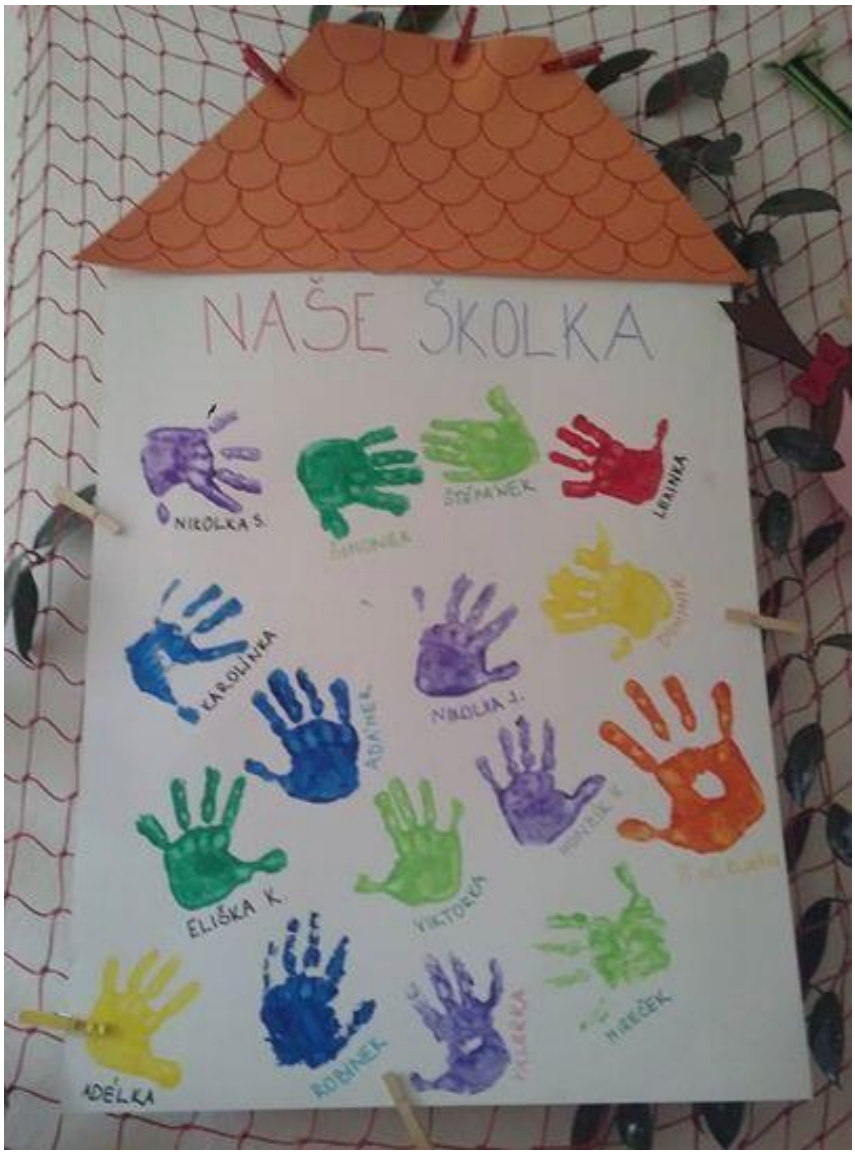

Báseň s pohybem: Kamarád, kamarád

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka s dětmi sedí na koberci v kruhu blízko vedle sebe. Nejdříve paní učitelka řekne celou báseň i s pohyby a poté ji děti naučí.

Kamarád, kamarád,	
to je ten, co mě má rád.	(na kohokoliv ukážeme, položíme ruku na srdce)
Pomůže mi, poradí	
po vláskách mě pohladí.	(pohladíme kamarády vedle sebe v L i P)
Kamarád, kamarád,	
to je ten,	(ukážeme na kamaráda)
koho mám rád	(ruka na srdce)
Pomůžu mu, poradím,	
po zádech ho pohladím.	(pohladíme kamarády po zádech)
Všichni jsme tu kamarádi,	
protože se máme rádi.	(poslední větu zakřičíme)

3. den

Jakou mám náladu?

Pomůcky: barevné šátky nebo látky, papírová kola vystřižená ze čtvrtky, kancelářský papír, barvy, tempery, tuše, štětce, špejle, kelímky na vodu, hadříky na štětce.

Průběh:

Společně s dětmi si zazpíváme oblíbenou píseň nebo si zatancujeme podle jejich oblíbené hudby na CD. Necháme děti, aby se uvolnily, cítily spokojeně, podpoříme radostnou náladu. Potom se s dětmi posadíme do kruhu, zklidníme se a zeptáme se jich, jak se cítí. Jsou nyní spokojené a radostné, protože písnička byla veselá a mohly si zatancovat? Nebo jsou děti nyní smutné, že už písnička skončila a nemohou dále tančit?

Necháme každé dítě vyjádřit svůj pocit. Následně se snažíme dětem připomenout, jaké to je, když jsme šťastní a spokojení. Jaké to je, když se na nás maminka směje? Jak se cítíme, když jdeme s rodiči na výlet nebo jdeme na společnou oslavu narozenin? Děti odpovídají a popisují své pocity.

Například: jsou veselé, spokojené, smějí se, poskakují, mají radost, je jim dobře. Zkusíme vyjádřit radost také pohybem – formou volné improvizace. Provedeme znehybnění – „štronzo“ v radostné pozici. Polovina dětí takto zůstane, druhá polovina si ji prohlédne. Poté se děti vymění. Nakonec se dětí zeptáme, jak vypadaly obličeje dětí při radostném „štronzu“. Děti popíší, jak kamarádi vypadali, jak se tvářili. Děti následně nakreslí veselý obličej a bílý papír – smajlíka.

Vedle radostné emoce zkoumáme i emoce opačné. Zeptáme se dětí, jestli si pamatují na své pocity, když jsou smutné. Například když rodiče odejdou a dětem je po nich smutno, stýská se jim. Jaké to je, když se něčeho bojí? Zkusíme s dětmi popsat jejich pocit smutku, strachu, lítosti.

Například: jsme zamračení, skleslí ze smutku, bolí nás bříško.

Poté vyjádříme smutek pohybem formou volné improvizace. Provedeme „štronzo“ ve smutné pozici. Polovina dětí takto zůstane, druhá polovina si je prohlédne. Poté se děti vymění. Nakonec se dětí zeptáme, jak vypadaly obličeje dětí při smutném „štronzu“. Děti popíší, jak kamarádi vypadali, jak se tvářili. Děti následně nakreslí smutný obličej a bílý papír – smajlíka.

Opět se posadíme do kruhu a na střed kruhu položíme hromadu barevných látek nebo šátků. Na jednu stranu v kruhu položíme obrázek veselého smajlíka a na druhou stranu obrázek smutného smajlíka. Vyzveme děti, aby zkusily položit k veselému smajlíku látky a šátky, které se jim barevně zdají veselé, a ke smutnému smajlíku naopak látky, které jsou smutné. Děti rozdělují látky ke smajlíkům, diskutují spolu o své volbě, vysvětlujeme si, proč tak volily, proč se jim barva zdá veselá, či naopak smutná.

U stolečků pokračuje činnost s kolečky z papírových čtvrtek. Na kolečko děti malbou barevně vyjádří nějakou náladu, emoci – veselou nebo smutnou. Na kartónové palety připravíme různé temperové barvy. Děti si s barvami hrají – míchají barvy, sledují, jaká barva vznikne, když se spojí různé barvy. Těmito barvami děti následně pomalují své kolečko. Po zaschnutí barvy děti do koleček dokreslí smajlíky podle nálady. Černou tuší a špejlí kreslí na barevný podklad obličej veselý. Obličej smutný nakreslí světlou tuší nebo světlou temperovou barvou a použijí tmavý podklad.

Později s dětmi hovoříme o náladách nebo o pocitech, které mohou zažívat při kontaktu s druhými, s členy rodiny – těšení se na výlet za babičkou, připravujeme překvapení pro maminku k narozeninám, jsme nemocí a rodiče o nás mají starost a podobně.

Co dělat, když …?

Pomůcky: žádné

Průběh:

Děti sedí např. v kroužku a učitelka dětem říká, představte si, že …, co byste dělali? Jak je to správně?

1. Ráno si ve třídě malujete, navlékáte korálky, stavíte z kostek, hrajete si v kuchyňce apod. Dva kluci např. Honzík a Pepa si hrají s autodráhou a pak k nim přijde Lucinka a chce si hrát s nimi, ale kluci ji řeknou, že si s nimi hrát nemůže, že je to jen pro kluky.
2. Druhý den ráno si všichni zase hrajete. Skládáte puzzle, hrajete si na princezny, hrajete si s auty, vymalováváte omalovánky apod. Lucinka s Adélkou si hrají s panenkami a přijde k nim Matyáš a chce si hrát taky s panenkami, ale holky mu řeknou, že si s nimi hrát nemůže, protože je to jen pro holky.
3. Při procházce si Lukášek všimne, že má Kubík červené rukavice, začne se mu smát a nahlas řekne: Kuba má červené rukavice jako holka a začnou se mu smát všichni.

4. den

Emoce

Pomůcky: obrázky (hlavy, oblečení, různé typy očí, úst, nosu)

Průběh:

Učitelka dětem připraví na tabuli obrázky kluka a holky. Děti se rozdělí na dvě skupiny, na dívky a chlapce. Úkolem chlapců bude, podle situace, kterou učitelka popíše, správně na postavičku vybrat, oči, ústa, nos. Děvčata mají úkol stejný, jen s tím rozdílem, že budou správně vybírat a používat obrázky na postavičku holky.

Například:

- Paní učitelka řekne chlapcům, vaše postavička právě dostala od maminky a tatínka dárek – jak se cítí?
- Paní učitelka řekne dívkám, vaše postavička holčičky právě spadla z kola a odřela si koleno – jak se cítí?

- Paní učitelka řekne hochům, váš chlapeček si právě hraje s kamarády na hřišti – jak se cítí?

Učitelka vždy dá dětem dostatek času, aby se domluvily a rozhodly se, jak se jejich postavička cítí a zobrazily to. Poté si všichni povídají, jestli je to správně a proč to tak je.

Obrázek 3 Emoce

Nálepkovaná

Pomůcky: dvojice nálepek nebo obrázků se stejným obsahem a jedna nálepka nebo obrázek s jedinečným obsahem.

Průběh cvičení:

Všechny děti dostanou nálepku, kterou si nalepí na tričko. Úkolem dětí bude najít kamaráda se stejnou nálepkou, když ho najdou, společně se chytí za ruce. Nakonec všichni zjistí, že jeden z nich zůstal sám, protože nenašel kamaráda se stejnou nálepkou, jakou má on. Ten, který zůstane sám, řekne, jak se cítí.

5. den

Říkanka Kamarádi

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka dětem odrecituje báseň, poté si s dětmi o ní povídá, vysvětluje ji a nakonec vyzve děti, aby se přidaly.

Rozhlédni se tu a tam, uvidíš, že nejsi sám.
Všude je Tvůj velký svět, pojď si o něm vyprávět.
My jsme všichni kamarádi a máme se hodně rádi.

Stěhování

Pomůcky: text příběhu

Průběh:

Učitelka se s dětmi posadí na koberec a poví jim příběh o paní Nováčkové a rodině Novákových.

Kdybyste viděli stařičkou paní Nováčkovou, připadala by vám možná jako pohádková babička. Je malá, bělovlasá, usměvavá a při chůzi se opírá o hůlku.

Paní Nováčková bydlí v malém bytě v pěkném novém domě blízko parku. Naproti, přes chodbu, jsou dveře do velkého třípokojového bytu s kuchyní, do kterého se má dnes někdo nastěhovat. A opravdu. Dopoledne bylo z chodby trochu slyšet přenášení nábytku a krabic.

K večeru, když už bylo na chodbě dlouhou dobu ticho, se paní Nováčková rozhodla, že se projde v parku a cestou zpět se zastaví na malý nákup. Když se v předsíni obouvala a oblékala, uslyšela přes dveře dětské hlásky. Vyšla ze dveří a uviděla na chodbě u protějšího bytu chlapce a dívku.

Děti hned paní Nováčkovou pěkně pozdravily a představily se: „Dobrý den, já jsem Říša," řekl chlapec. „Vlastně se jmenuji Richard, ale všichni mi říkají Říšo."

„Dobrý den, já jsem Míša," řeklo děvčátko. „Vlastně se jmenuji Michaela, ale všichni mi říkají Míšo. My jsme se dneska přistěhovali. Vy tady taky bydlíte?"

Než stačila paní Nováčková odpovědět, otevřely se dveře a z výtahu vystoupila mladá paní s pánem: „Dobrý den, než jsme vyjeli výtahem, tak děti vyběhly po schodech. Vy asi budete paní Nováčková, že? My jsme se sem dnes přistěhovali, a tak dovolte, abychom se představili.

Já jsem Jarmila Nováková." „Já se jmenuji Jaroslav Novák. Naše dvojčata jste už poznala."

„To nám to pěkně vyšlo," zasmála se paní Nováčková. „Máme podobná příjmení."

„Maminka se jmenuje Jarmila, ale všichni jí říkají Mílo," řekl Míša.

„A tatínek se jmenuje Jaroslav a všichni mu říkají Slávku," prozradil Říša.

„A já se jmenuji křestním jménem Alexandra a všichni mi říkají Sašo," řekla paní Nováčková.

„Moc ráda vás poznávám a přeji vám, aby se vám v novém bytě dobře bydlelo. Mám radost, že máte děti. Já sice mám vnoučata, ale žijí dost daleko, a tak je vidím jen jednou za delší čas a stýská se mi po nich. Moc by mě potěšilo, pokud byste všichni třeba zítra k večeru ke mně zašli na čaj nebo kávu, abychom se lépe poznali."

„Moc rádi na chvíli přijdeme. Bude se vám to hodit třeba v pět hodin?"

„Budu se těšit."

Druhý den Novákovi navštívili na chvíli paní Nováčkovou, ochutnali výborné domácí buchty, které pro ně upekla, a pochutnali si na šípkovém čaji.

„Až vše vybalíme a zabydlíme se, tak zase rádi pozveme vás, paní Nováčková, k nám," řekla paní Nováková. A tak za týden přišla paní Nováčková na krátkou návštěvu k Novákům. Nabídla jim, že kdyby potřebovali Míšu a Ríšu pohlídat, ráda se o děti ve svém bytě postará.

„To budeme moc rádi, protože obě naše babičky bydlí daleko a ještě pracují, nejsou v důchodu, a tak nemají přes týden čas, jen o víkendu," řekla paní Nováková.

„A kdybyste zase Vy, paní Nováčková, potřebovala s něčím pomoct, dejte mi vědět," nabídl se pan Novák.

„Moc děkuji za vaši nabídku. Jsem ráda, že se k nám do domu přistěhovala tak milá rodina."

Na příběh můžeme navázat otázkami:

1. Víš, jak se jmenuješ celým jménem? Zkus se ostatním představit.
2. Víš, jak se jmenují tví rodiče a sourozenci?
3. Bydlí kolem vašeho domu či bytu nějací sousedé? Znáš je? A víš, jak se jmenují?
4. Ke komu chodíš s rodiči na návštěvu?

Na příběh lze navázat aktivitou: Jak se mohou jmenovat?

Každý má své jméno. Jméno máme sice pouze jedno, ale rodiče, prarodiče či kamarádi nám mohou říkat různě. Pokud se dívka jmenuj Anna, mohou jí rodiče říkat také Aničko, Andulko, Ančí, Aninko, Anduličko, Anče. Jak se může říkat dětem, které se jmenují Michaela, Richard, Jaroslava, Alexandra …? Děti postupně jmenují další možnosti oslovení. Tvoříme zdrobněliny a lze využít i fantazijní podobu jmen, kterou v reálu nepoužíváme, ale jméno dané osoby nám připomíná.

Pracovní list – Stíny dětí

Pomůcky: pracovní list, pastelky

Průběh:

Děti u stolečků vypracovávají pracovní list, paní učitelka průběžně kontroluje a pomáhá dětem dle individuálních potřeb.

Obrázek 4 Pracovní list – Stíny dětí

6. den

Píseň Děti

Pomůcky: hudební nástroj

Průběh:

Nejdříve učitelka dětem píseň zazpívá, poté si s nimi o ní povídá, vysvětluje ji a nakonec píseň děti po částech naučí.

Obrázek 5 Píseň Děti

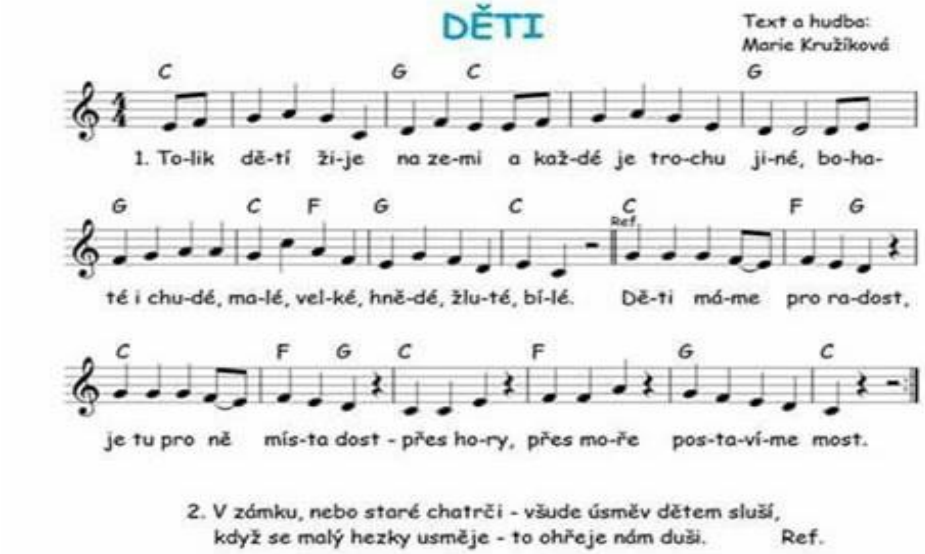

Děti, které známe

Pomůcky: obrázek, nůžky, bílý papír, lepidlo, pastelky

Průběh:

Děti u stolečků vystřihnou hlavičky dětí, správně je spojí, nalepí je na papír a nakonec je vybarví pastelkami.

Obrázek 6 Děti, které známe

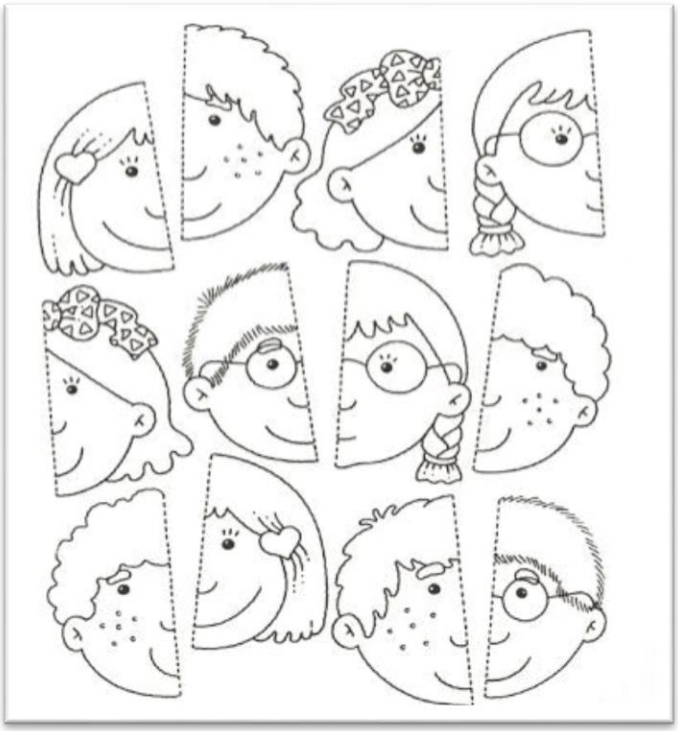

Děti z celého světa

Pomůcky: obrázky

Průběh:

Děti dostanou obrázky, na kterých jsou části různých lidí, úkolem dětí bude je správně spojit (hlava, tělo, nohy). Poté učitelka zkontroluje, jestli se to dětem povedlo správně a o těchto lidech si povídají (jak vypadají, co je na nich pro nás neznámé, čím se každý liší, co mají na sobě apod.).

Obrázek 7 Děti z celého světa

7. až 8. den – Afrika

Na Letadla

Pomůcky: žádné (dostatek prostoru)

Průběh:

Učitelka dětem vysvětlí hru a ukáže jim potřebné pohyby, které budou při hře provádět a společně si je vyzkouší.

Když začnou hrát, učitelka řekne: „Prosíme všechny pasažéry, aby si zapnuli bezpečnostní pásy.“ Děti budou piloty, kteří si zapnou bezpečnostní pás. Potom učitelka začně odpočítávat start: „Pět, čtyři, tři, dva, jedna, start!“ V tu chvíli se děti promění v letadla a vzlétnou, paže jim slouží jako křídla. Jakmile učitelka píská, děti zpomalí,

vysunou kola – a to tak, že poklenou v kolenech – a pak si kleknou a přistanou. Potom si lehnou na břicho jako letadla, které se na zemi zastaví.

Když už letadlo doopravdy zastavilo (nehábá se), učitelka se dotkne dětí rukou. To znamená, že dveře letadla se otevírají a všichni pasažéři mohou vystoupit.

Poté učitelka dětem oznámí velké překvapení, a to, že právě doletěly do Afriky.

Dále dětem učitelka ukáže pomocí encyklopedie, knih a časopisů, jak Afrika vypadá, jací tam žijí lidé a zvířata.

Píseň Pět minut v Africe

Pomůcky: noty, klavír, text

Průběh:

Nejdříve učitelka dětem předzpívá a zahraje píseň. Poté ji po částech společně s klavírem naučí děti.

Obrázek 8 Píseň Pět minut v Africe

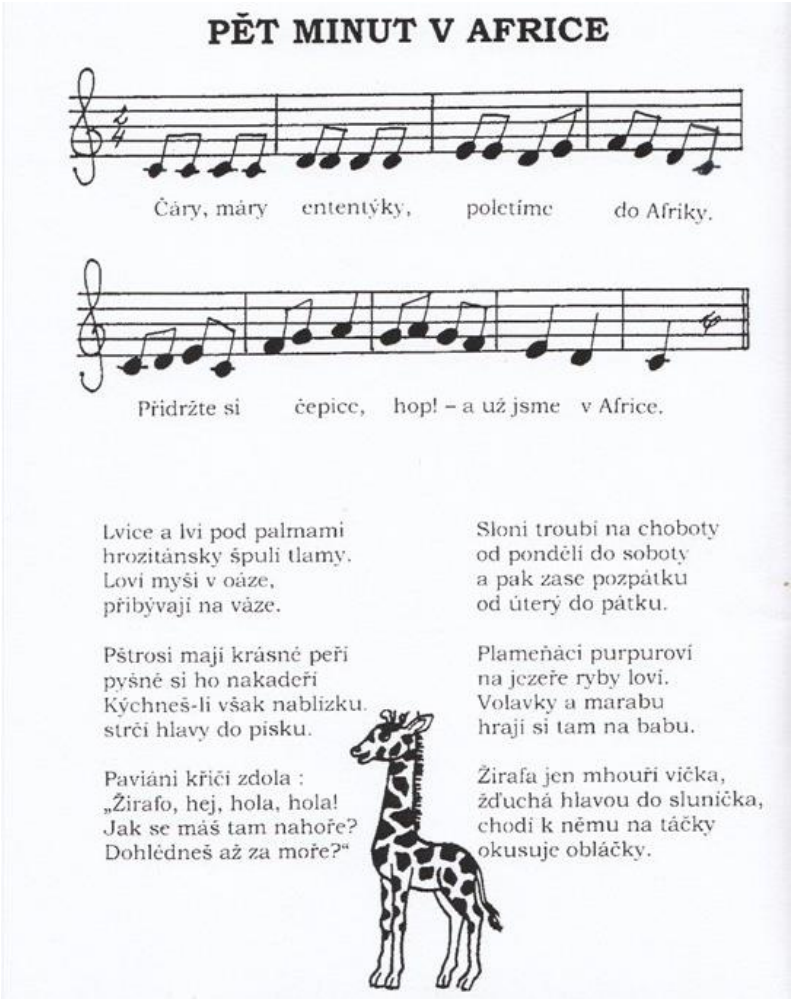

Pracovní list – Labyrint

Pomůcky: pracovní list

Průběh:

Děti u stolečků vypracovávají pracovní list, paní učitelka průběžně kontroluje a pomáhá dětem dle individuálních potřeb.

Obrázek 9 Pracovní list – Labyrint

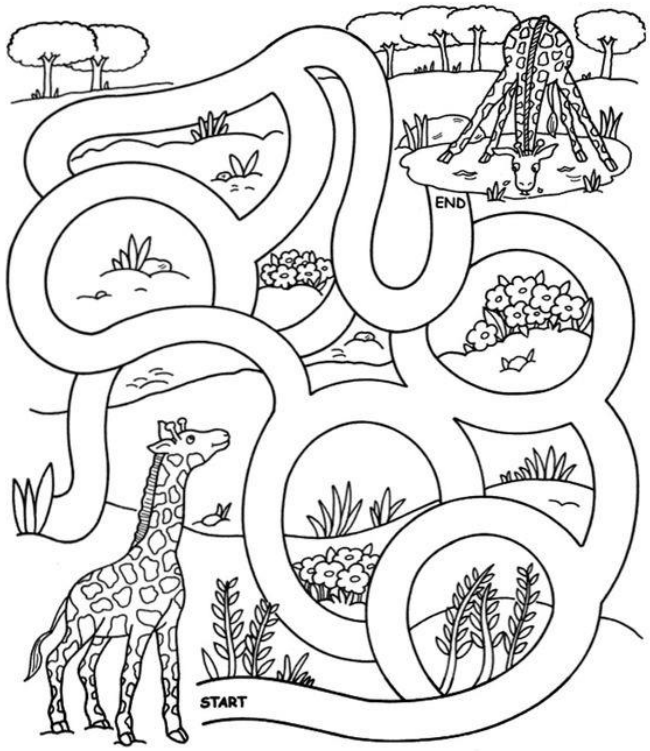

Černoušek

Pomůcky: lepidlo, nůžky, rulička od toaletního papíru, špejle, tvrdý hnědý papír, barevné papíry – hnědý, bílý černý, červený + jakkoliv barevný papír, šablony – proužky (tělo, vlasy, třásně, sukýnka) hlava, oči, pusa)

Průběh:

Děti u stolečků si samy, popřípadě s dopomocí, obkreslí podle pokynů všechny šablony a vystřihnou je. Roličku od toaletního papíru polepí páskem hnědého papíru, na hlavu z tvrdého papíru nalepí pusu, oči a přilepí ji na vrchní část ruličky. Vlasy z proužků černého papíru natočí na špejli a přilepí je k hlavě.

Nastřihováním proužku z jakéhokoliv barevného papíru vyrobí sukýnku a nalepí ji na spodní část ruličky, stejným způsobem vytvoří i třásně, které nalepí těsně pod hlavu.

9. až 10. den – Asie

Na autíčka

Pomůcky: bubínek

Průběh:

Děti se rozběhnou po prostoru herny a pohybují se (jezdí jako auta). Když učitelka bouchne jednou do bubínku, děti se musí zastavit, poté učitelka bouchne ještě jednou do bubínku a děti se opět začnou pohybovat. Když učitelka do bubínku bouchne dvakrát, znamená to, že ujely dlouhou cestu až do Asie. Dále dětem učitelka ukáže pomocí encyklopedie, knih a časopisů, jak Asie vypadá, jací tam žijí lidé a zvířata.

Vietnamský klobouk proti slunci

Pomůcky: čtvrtka, nůžky, lepící páska, pastelky, suchá tráva, provázky, stuha, provázek

Průběh:

Na čtvrtku učitelka nakreslí co největší kruh s výsečí. Klobouk před vystřihnutím a slepením děti barevně pomalují nebo do něj paní učitelka propíchá dírky, do kterých děti nastrkají suchou trávu nebo provázky. Děti samy, nebo s dopomocí, klobouk i s výsečí vystřihnou a výseče k sobě slepí lepící páskou. Nakonec k okraji děti s pomocí učitelky připevní stuhu nebo provázek, tak aby se klobouk mohl přivázat pod bradu.

Náklad na hlavě

V Indii je zvykem, že nákup nenosí ženy jako u nás v taškách v ruce, ale v košíku nebo jiné nádobě na hlavě – náklad si jej přidržují jednou rukou nebo ho nosí bez držení.
Je přitom důležité, aby tělo bylo vzpřímené – páteř jako „pravítko“

Pomůcky: knihy

Průběh:

Děti utvoří dvě družstva a vytvoří dvě řady. První děti z obou řad si dají na hlavu pohádkovou knížku tak, aby jim nespadla.

Děti chodí s nákladem na hlavě a musí obejít určité stanoviště. Když se jim podaří vše obejít, bez toho, aby jim kniha spadla, předají knihu dalšímu hráči ze své skupiny. Komu po cestě spadne, musí se vrátit zpět na začátek.

Omalovánka Asiatka

Pomůcky: omalovánka

Průběh:

Děti u stolečků dostanou omalovánku, na které je žena nosící náklad na hlavě. Děti si ji dle fantazie vymalují.

Obrázek 10 Omalovánka Asiatka

11. až 12. den – Amerika

Na vlaky

Pomůcky: žádné

Průběh:

Děti se chytí za ruce a tím vytvoří vlak, chodí po třídě a dávají pozor, aby se nesrazily nebo neroztrhly. Když učitelka řekne, vlak je v cíli, děti zastaví a zjistí, že jsou v Americe. Dále dětem učitelka ukáže pomocí encyklopedie, knih a časopisů, jak Amerika vypadá, jací tam žijí lidé a zvířata.

Malí Indiáni

Pomůcky: píseň s pohybovým doprovodem, počítač či televize, na které může učitelka píseň spustit i s pohybovým doprovodem

Průběh:

Děti poslouchají píseň, zpívají si ji a tancují podle předlohy.

Míša Růžičková – Malí Indiáni Míša (Cvičíme s Míšou 6). In: *YouTube* [online]. 8. 7. 2016 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ExvvoIBvTI8

Báseň Indiánské říkadlo

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka dětem odrecituje báseň, poté si s dětmi o ní povídá, vysvětluje ji a nakonec vyzve děti, aby se přidaly.

Já mám šípy, já mám luk jako každý správný kluk.
O prázdninách lovím v lese,
schovejte se, schovejte se za křovím,
než vás všechny ulovím.

Hledej kovboje

Pomůcky: obrázky kovbojů

Průběh:

Učitelka rozdělí děti do dvou indiánských kmenů, každý kmen si vymyslí, s dopomocí učitelky, svůj název.

Učitelka schová v celém prostoru hrací plochy obrázky kovbojů. Dva indiánské kmeny se snaží najít a zajmout co nejvíce obrázků kovbojů. Vyhrává ten kmen, který zajme více kovbojů. Pokud budeme mít dvě skupiny po 10, pak je vhodné ukrýt cca 40 obrázků.

Báseň Indiánské holky

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka dětem odrecituje báseň, poté si s dětmi o ní povídá, vysvětluje ji a nakonec vyzve děti, aby se přidaly.

My jsme holky indiánské,
a chceme být pořád krásné.

Hezké šperky nosíme,
indiánům se líbíme.

Výroba náramků a náhrdelníků z korálek

Pomůcky: vlasec, korálky

Průběh:

Děti u stolečků navlékají na vlasec korálky a vyrábí si tím krásné šperky jako indiánské holky z básničky.

13. den – Austrálie

Na autobus

Pomůcky: žádné

Průběh:

Děti udělají zástup a chytí se za boky kamaráda, kterého mají před sebou (vytvoří tak autobus). Dítě, které je v řadě jako první, předstírá, že drží volant a chýbe rukama, jakože řídí a zatáčí. Na učitelčino znamení „stop“ se všechny děti pustí a ocitnou se v Austrálii. Dále dětem učitelka ukáže pomocí encyklopedie, knih a časopisů, jak Austrálie vypadá, jací tam žijí lidé a zvířata.

Na klokana

Pomůcky: klokaní uši

Průběh:

Jedno z vybraných dětí se stává klokanem. Ostatní děti se snaží klokana chytit a zavřít ho do klece. Klec vytvoří tak, že se postaví do kruhu a chytnou se za ruce.

Klokanovi se v kleci nelíbí. Chce z ní utéci, a proto se snaží dětem uniknout.

Pokud se chce z klece dostat, musí podlézt, přelézt, popřípadě roztrhnout dětem jejich spojené ruce. Děti se mu v tom snaží zabránit. V každém případě musí mít vždy spojené ruce. Když jim klokan uteče, snaží se ho opětovně chytit. To dítě, kterému se to povede, se stává klokanem. Hru můžeme ztížit tím, že do klece zavřeme klokany dva.

Báseň Klokan

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka s dětmi sedí na koberci v kruhu blízko vedle sebe. Nejdříve paní učitelka řekne celou báseň i s pohyby a poté ji po částech děti naučí.

Tam daleko v Austrálii	(Ve stoji předpažíme a pomalu upažujeme)
dva klokani soutěžili,	(Dřepneme si)
kdo doskáče dál a výš,	(Vyskočíme vysoko, přičemž ruce natáhneme co nejdál)
je to snadné, uvidíš.	(Ruce dáme k očím a rozhlížíme se do stran)
Můžeš si to zkusit s nimi,	(Rozběhneme se po místnosti)
jako klokan v Austrálii.	(Skáčeme jako klokan)

14. den – Antarktida

Překážková dráha

Pomůcky: míček, basketbalový koš, prolézačka, různé překážky

Průběh:

Děti vybíhají ze startu po určené trase, na které plní úkoly (stanoviště: běh, hod míčku do dětského basketbalového koše, prolézt prolézačkou, podlézt, přelézt, přeskočit překážku, lézt po čtyřech apod.)

Na konci překážkové dráhy děti počkají na ostatní a společně se dozvědí, že jsou na Antarktidě. Dále dětem učitelka ukáže pomocí encyklopedie, knih a časopisů, jak Antarktida vypadá a jaké tam žijí zvířata.

Ledový domeček

Pomůcky: text pohádky

Průběh:

Na slova, ve kterých děti uslyší slovo „led“, zareagují domluveným signálem, např. tlesknutím. Nakonec si učitelka s dětmi o pohádce povídá.

*Byl jednou jeden domeček, a protože stál na **ledových** pláních, byl i on celý z **ledu**. Někdo ho tady postavil a nechal opuštěně stát. Jednoho dne se zatoulalo tučňáčí mládě.*

*„Jé, to je krásný **ledový** domeček!“ zaradovalo se. Venku foukal **ledový** vítr, a tak se malý tučňák schoval do domečku. I když byl domeček postavený z **ledu**, bylo v něm příjemně a ukryl tučňáčí mládě před **ledovým** větrem. Když **ledový** vítr ustal, vyběhl malý tučňák před domeček z **ledu** a udělal si **ledovou** klouzačku. Fijúúúúúú ... klouzal se na ní až do večera, a pak se vrátil domů k mámě. U maminky tučňáčí mládě spokojeně usnulo a nechalo si zdát **ledově** třpytivý sen.*

*Kousek dál žil se svou maminkou a tatínkem rypouš. Rypouš si hrál a skotačil ve sněhu, až najednou mu tlapičky uklouzly na **zledovatělé** klouzačce, co si včera udělalo malé tučňáčí mládě a fijúúúúúúú ... **ledová** klouzačka malého rypouše svezla až k **ledovému** domečku.*

*„Jé, to je krásný **ledový** domeček!“ zaradoval se. Zvědavě nakoukl do domečku z **ledu**, ale nikdo v něm nebydlel. „To je škoda, že je domeček opuštěný“, povzdechl si rypouš, „kdyby tady tak byl nějaký kamarád, klouzali bychom se spolu.“*

*A že si tak velmi přál mít kamaráda, postavil si alespoň sněhuláka a dováděl v **ledové** krajině až do večera. Pak se vrátil malý rypouš k mámě, usnul v **ledovém** pelíšku a nechal si zdát **ledově** třpytivý sen. Do dalšího **ledového** rána se probudil u maminky. Tučňák i rypouš si vzpomněli na **ledový** domeček a vydali se k němu. Nejdříve k domečku dorazil malý tučňák. To bylo překvapení! U domečku se na něj sněhobíle usmíval sněhulák. „Kdepak se tady vzal?“ podivoval se malý tučňák.*

*„Škoda, že se neumíš se mnou klouzat na **ledové** klouzačce. Panečku, to by byla legrace!“ A fijúúúúú ... ale co to? V **ledové** rychlosti na klouzačce narazil. To se zrovna malý rypouš klouzal z opačné strany **ledové** klouzačky a zrovna uprostřed se ti dva malí srazili. To byla legrace! Nebojte se děti, nic se jim nestalo. Společně si pak hráli, klouzali se na **ledové** klouzačce, koulovali se třpytivě bílým sněhem a kousek té legrace vám posílají.*

Na ledové sochy

Pomůcky: píseň

Průběh:

Děti se rozmístí po herní ploše a paní učitelka pustí písničku. Když píseň hraje, děti podle předem stanovených pokynů např. chodí, skáčou, plazí se, chodí po čtyřech atd. Jakmile

paní učitelka píseň vypne, děti „zamrznou“ a stanou se z nich ledové sochy. Když píseň začne hrát, děti roztají a opět se pohybují.

15. den

Báseň Kamarádi

Pomůcky: žádné

Průběh:

Učitelka dětem odrecituje báseň, poté si s dětmi o ní povídá, vysvětluje ji a nakonec vyzve děti, aby se přidaly.

Ať jsi zdejší nebo z Korsiky,
z Číny nebo z horké Afriky.

Ať jsi z kterékoli země,
stiskni moji ruku pevně.

Pojď si hrát, pojď si hrát,
můžeš být můj dobrý kamarád.

Puzzle

Pomůcky: rozstříhané obrázky na proužky

Průběh:

Učitelka rozdělí děti na osm skupin. Každé skupině dá jeden obrázek, který je rozstříhaný na proužky. Úkolem dětí bude tyto proužky správně seřadit tak, aby vznikl obrázek. Poté si skupinky obrázky vyměňují tak, aby každá skupinka složila každý obrázek.

Obrázek 11 Puzzle

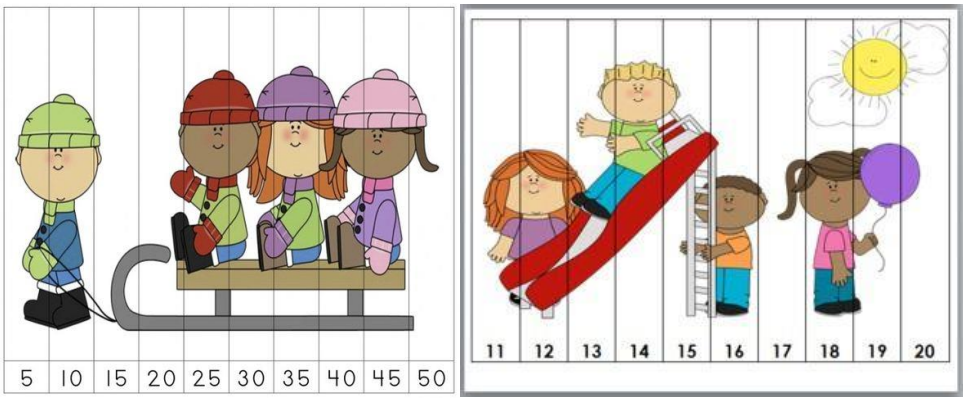

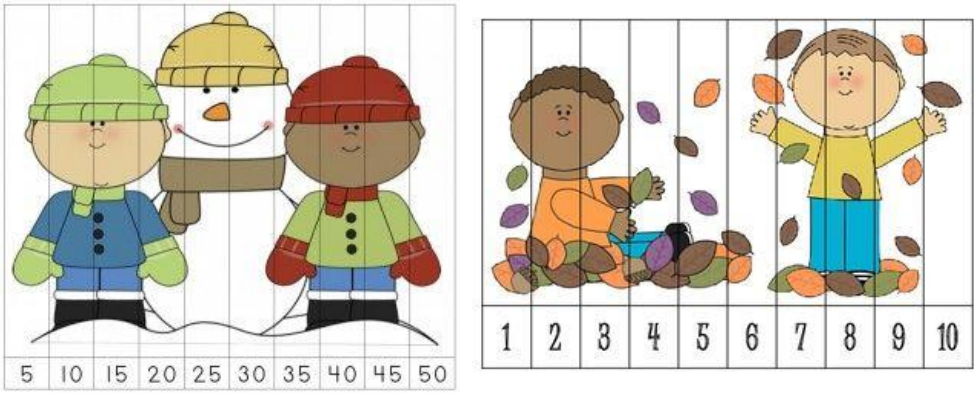

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo vysvětlit multikulturní výchovu a pomoci pedagogům v mateřských školách při tvorbě a realizaci projektů seznamující děti předškolního věku s různými etniky.

V teoretické části bakalářské práce jsem se zaměřila na multikulturní výchovu a na vymezení základních pojmů související s touto výchovou. Praktická část bakalářské práce obsahuje aktivity na principu hry, která je beze sporu tou nejdůležitější činností předškolního věku. Tyto aktivity povzbuzují chuť dětí poznávat svět, vytvářet povědomí o existenci jiných národů a jejich kultur a vytvářet základy pro práci s informacemi.

Svou prací jsem chtěla ukázat pedagogům v mateřských školách, jak nenásilným způsobem lze multikulturní výchovu začlenit mezi témata vhodná pro předškolní vzdělávání.

SEZNAM LITERATURY

KNIŽNÍ ZDROJE

BURKOVIČOVÁ, Radmila a Jana NAVRÁTILOVÁ. *Realizace multikulturní výchovy a vzdělávání v mateřské škole*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-676-8.

BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.

CÍLKOVÁ, Eva a Petra BOREŠOVÁ, 2011. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-890-6.

HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3070-7.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

MOREE, Dana. Základy *interkulturního soužití*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0915-7.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 1995. ISBN 978-80-7367-280-5.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 80-7254-866-2.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠPAČKOVÁ, Renata, Pavla ADAMCOVÁ, Eva HURDOVÁ, Martina ŘEHOŘOVSKÁ, Dana GRICOVÁ a Helena JAROŠOVÁ. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, [2015]. ISBN 978-80-86666-61-7.

ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ARPOK [online]. © 2004-2015 ARPOK, o.p.s. [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://arpok.cz/

ČESKO. Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *Vláda* [online]. © Vláda ČR 2009-2019 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561

Diskriminace. In: *Ombudsman, veřejný ochránce práv* [online]. © Kancelář veřejného ochránce práv, nedatováno [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/diskriminace

Identita. In: *Vzdělávací program Varianty* [online]. © Člověk v tísni, nedatováno a [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/11-identita

Informativní počty obyvatel v obcích. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. © MVČR 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d

Kindinmi [online]. Nedatováno [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: kpv.upol.cz/download/2018/Mezinarodni-projekt-KINDINMI.pdf

Kontakty. In: *Národní institut pro další vzdělávání [*online]. 2019 [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: http://cizinci.nidv.cz/kontakty/

MARXTOVÁ, Marie. Multikulturní výchova ve škole. *Metodický portál RVP* [online]. 2005-05-11 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/231/multikulturni-vychova-v-materske-skole.html/

Míša Růžičková – Malí Indiáni Míša (Cvičíme s Míšou 6). In: *YouTube* [online]. 8. 7. 2016 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ExvvoIBvTI8

Národ. In: *Vzdělávací program Varianty* [online]. © Člověk v tísni, nedatováno b [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/28-narod

Národní institut pro další vzdělávání [online]. 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://www.nidv.cz/

Pinterest [online]. Nedatováno [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://cz.pinterest.com/

Přípravy pro MŠ. In: *Facebook* [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.facebook.com/ groups/1516 78 118 5074540/ ?ref=bookmarks

Týdenní plány. In: *Výtvarná výchova* [online]. 2014 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://vytvarna-vychova.cz/category/tydenni-plany/

OSTATNÍ ZDROJE

HAVRÁNKOVÁ, Kateřina. *Multikulturní výchova v předškolním vzdělávání s využitím dramatické výchovy*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita Fakulta pedagogická. Vedoucí práce PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/pmdc2/BAKALARSKA_PRACE-Katerina_Havrankova.pdf?fbclid=IwAR3ooASz9T3ATu_CY-gPj3O6iCj0SRLhpOnUMSblmbQ9yAkABifk1TCxu2Q

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Informativní počet cizinců s realizovaným pobytem v krajích k 1. 1. 2019 13
Tabulka 2: Kontakty na krajské koordinátory NIDV 19

Seznam obrázků

Obrázek 1 Pracovní list – Dovolená u moře 23
Obrázek 2 Naše mateřská škola 24
Obrázek 3 Emoce 28
Obrázek 4 Pracovní list – Stíny dětí 32
Obrázek 5 Píseň Děti 33
Obrázek 6 Děti, které známe 33
Obrázek 7 Děti z celého světa 34
Obrázek 8 Píseň Pět minut v Africe 35
Obrázek 9 Pracovní list – Labyrint 36
Obrázek 10 Omalovánka Asiatka 38
Obrázek 11 Puzzle 44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Logo vzdělávací organizace ARPOK I
Příloha č. 2 Logo Národní institut pro další vzdělávání NIDV II
Příloha č. 3 Děti a zeměkoule III

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Logo vzdělávací organizace ARPOK

Příloha č. 2 Logo Národní institut pro další vzdělávání NIDV

Příloha č. 3 Děti a zeměkoule